

2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О. Б. Жильцов

« 7 » 2017 року



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДС.01. ДИДАКТИКА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

I-й освітній рівень (бакалаврський)

Педагогічний інститут



Київ – 2017

1.

Дидактика початкової школи: роб. навч. програма [для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта»] / уклад. Г.О.Васьківська. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017–15 с.

Розробник:

Васьківська Галина Олексіївна, професор кафедри педагогіки та психології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології

Протокол № 1 від 6 вересня 2017 року

Завідувач кафедри педагогіки та психології

 Г. І. Іванюк

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи

 М.А. Машовець

Опис навчальної дисципліни

| Найменування показників | Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень | Характеристика навчальної дисципліни | |
|---|--|--------------------------------------|-----------------------|
| | | денна форма навчання | заочна форма навчання |
| Кількість кредитів – 4 | Галузь знань <i>01 Освіта</i> | Нормативна | |
| | Спеціальність 012 «Дошкільна освіта» | | |
| Модулів – 3 | <i>Спеціалізація: вчитель початкової школи</i> | Рік підготовки: | |
| Змістових модулів – 3 | | 2-й | |
| Загальна кількість годин – 120 | | Семестр | |
| | | 3-4-й | |
| Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2; самостійної роботи студента – 2 | Спеціальність 012 дошкільна освіта I-й освітній рівень (бакалаврський) | Лекції | |
| | | 22 год | |
| | | Семінарські | |
| | | 20 год | |
| | | Самостійна робота | |
| | | 42 год | |
| Модульний контроль: | | 6 год | |
| | | Вид контролю: екзамен | |

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Дидактика початкової школи» засвоєння студентами категоріального апарату, міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, а також формування вмінь і навичок інтелектуальної й фахової діяльності, соціального спілкування та роботи з групою. Важливим є розв'язання протиріччя між колективним характером фахової діяльності та індивідуальним способом засвоєння знань.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Дидактика» є:

- засвоєння студентами головних положень сучасної дидактики;
- формування педагогічної позиції щодо процесу навчання учнів;
- набуття досвіду володіння сучасними навчальними технологіями;
- засвоєння форм і методів організації навчальної діяльності у початковій школі;
- упровадження дидактичних знань та способів діяльності на практиці.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основи дидактики, її поняття і категорії є послідовним використанням їх в професійній діяльності;
- знати підходи до визначення дидактики як науки, її взаємозв'язок з іншими науками;
- певні знання і уміння з питань навчання і виховання;
- педагогічні технології, моделі навчання й виховання.

вміти :

- грамотно використовувати засвоєні знання в дискусіях і рішеннях проблемних завдань і питань;
- з'ясувати об'єкт, предмет, завдання дидактики;
- володіти поняттями щодо структури, завдань і цілей учбової діяльності, особливостей засвоєння знань, вмінь і навичок (віковий аспект, інноваційні технології навчання);
- оволодіти постановки проблемних питань по темі;
- самостійно виявляти закономірності взаємозв'язку процесів виховання, навчання;
- знати основні підходи до навчання, його функції, моделі й методи;
- уміти ставити й вирішувати проблемні питання й задачі, самостійно визначати методи й моделі навчання на основі одержаних теоретичних знань.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ДИДАКТИКА ЯК ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Тема 1. Дидактика як галузь педагогіки (2 год)

Поняття дидактики. Основні категорії дидактики. Методологія процесу навчання. Основні функції навчання. Шляхи їх реалізації. Основні компоненти процесу навчання. Структура діяльності вчителя в навчальному процесі. Види навчання.

Основні поняття теми: педагогіка, дидактика, навчальний процес, учитель, учень.

Рекомендована література:

Основна: 5, 9, 28, 40

Додаткова: 17, 24, 36

Тема 2. Сутність та структура процесу навчання у початковій школі (2 год)

Сутність процесу навчання. Закони, принципи й правила навчання. Етапи навчального процесу. Організація диференційованого навчання. Сутність розвивального навчання. Гуманізація навчального спілкування. Емоційність процесу навчання.

Основні поняття теми: навчальний процес, диференціація навчання, гуманізація.

Рекомендована література:

Основна: 16, 30, 37

Додаткова: 27

Тема 3. Особливості змісту початкової освіти. Характеристика Державного стандарту початкової освіти (2 год)

Історія розвитку початкової освіти. Розвиток змісту початкової освіти в умовах державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспекти. Поняття про Державний стандарт загальної середньої освіти. Навчальні плани та програми для початкових шкіл. Підручники для початкової школи.

Основні поняття теми: початкова освіта, зміст освіти, Державний стандарт, навчання, програми, підручники.

Рекомендована література:

Основна: 4, 6, 7, 31

Додаткова: 10,18

Тема 4. Початкова освіта зарубіжних країн (2 год)

Актуальні проблеми розвитку сучасної шкільної освіти. Тенденції розвитку початкової освіти в зарубіжжі. Особливості організації сучасного стану початкової освіти в деяких зарубіжних країнах. Творці гуманістичних педагогічних систем.

Основні поняття теми: сучасна шкільна освіта у зарубіжних країнах, тенденції розвитку початкової освіти, педагогічні системи

Рекомендована література:

Основна: 18, 33, 38

Додаткова: 13

Змістовий модуль 2. РЕАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тема 5. Сутність та характеристика підручника початкової школи (2 год)

Історія підручникотворення. Зміст сучасного підручника. Особливості підручника для початкової школи. Основні вимоги до творення підручника. Санітарно-гігієнічні вимоги до творення підручника.

Основні поняття теми: сучасний підручник, посібник, початкова школа

Рекомендована література:

Основна: 3, 30, 31

Додаткова: 7

Тема 6. Особливості форм організації навчального процесу у початковій школі (2 год)

Суть класно-урочної системи навчання. Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу: педагогічні вимоги до уроку; підготовка вчителя до уроку; типи уроків та їх структура; схема аналізу уроку; шляхи підвищення ефективності уроку. Нетрадиційні форми навчання. Позаурочні форми навчання.

Основні поняття теми: класно-урочна система навчання, форми організації уроку, класифікація уроків.

Рекомендована література:

Основна: 26, 28

Додаткова: 37

Тема 7. Характеристика методів та засобів навчання у початковій школі (2 год)

Поняття методів навчання та їх класифікація. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання навчальної діяльності учнів. Методи контролю і самоконтролю у навчанні. Засоби навчання.

Основні поняття теми: методи навчання, класифікація методів навчання, стимулювання навчальної діяльності, контроль і самоконтроль у навчанні.

Рекомендована література:

Основна: 1, 15, 34

Додаткова: 22

Змістовий модуль 3.

ДІГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Тема 8. Компетентність як показник якості освіти в сучасній школі (2 год)

Уміння вчитися як ключова компетентність. Сутність і структура уміння вчитися. Вікова та індивідуальна характеристика молодших школярів як суб'єктів учіння. Розвиток в учнів процесів сприймання. Мотивація учіння молодших школярів. Формування структурних компонентів уміння вчитися.

Основні поняття теми: уміння вчитися, структурні компоненти уміння вчитися, молодший школяр як суб'єкт навчання, індивідуальні особливості, мотивація.

Рекомендована література:

Основна: 2, 29, 32

Додаткова: 23, 27

Тема 9. Сучасні технології навчання у початковій школі (2 год)

Навчальні технології. Особистісно-орієнтована технологія навчання. Технологія групової навчальної діяльності школярів. Технологія розвивального навчання. Технологія формування творчої особистості. Технологія навчання як дослідження. Поняття про технології інтерактивного навчання. Роль і місце методів інтерактивного навчання у початкових класах.

Основні поняття теми: технології навчання, особистісно-орієнтоване навчання, розвивальне навчання, інтерактивне навчання.

Рекомендована література:

Основна: 11, 12

Додаткова: 8

Тема 10. Сутність та дидактичні вимоги до контрольної-оцінювальної діяльності учителя початкової школи (2 год)

Ретроспективний аналіз проблеми контролю й оцінювання успішності учнів. Концептуальне й нормативне забезпечення контрольної-оцінювальної діяльності вчителів в умовах державного суверенітету України. Основні поняття контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.

Нові форми контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів: тестові завдання та освітні портфоліо. Дидактичні вимоги до організації контрольної-оцінювальної діяльності вчителя.

Основні поняття теми: контроль, засоби контролю, оцінювання якості освіти, навчальні досягнення.

Рекомендована література:

Основна: 15, 19, 20

Додаткова: 21

Тема 11. Ефективність організації навчального процесу у малочисельній початковій школі (2 год)

Особливості організації навчального процесу. Проблема якості освіти у малочисельній початковій школі. Специфіка побудови уроків у класах-комплектах.

Основні поняття теми: малочисельна початкова школа, клас-комплект, сільський учень.

Рекомендована література:

Основна: 25, 35

Додаткова: 36

4. Структура навчальної дисципліни

| Назви змістових модулів і тем | Кількість годин | | | | | | | | | | | |
|---|-----------------|--------------|----------|------|-----------|----------|--------------|--------------|----|----|-----|------|
| | денна форма | | | | | | Заочна форма | | | | | |
| | усього | у тому числі | | | | | усього | у тому числі | | | | |
| | | л | с | лаб. | с.р. | МКР | | л | с | л | інд | с.р. |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 |
| Змістовий модуль 1. ДИДАКТИКА ЯК ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ | | | | | | | | | | | | |
| Тема 1. Дидактика як галузь педагогіки | 6 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | |
| Тема 2. Сутність та структура процесу навчання у початковій школі | 6 | 2 | 2 | | 2 | | | | | | | |
| Тема 3. Особливості змісту початкової освіти. Характеристика Державного стандарту початкової освіти | | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | |
| Тема 4. Початкова освіта зарубіжних країн | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | |
| Модульний контроль | 2 | | | | | 2 | | | | | | |
| Разом за змістовим модулем 1 | 22 | 8 | 8 | | 14 | 2 | | | | | | |
| Змістовий модуль 2. РЕАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ | | | | | | | | | | | | |

| | | | | | | | | | | | | | |
|--|------------|-----------|-----------|--|-----------|----------|--|--|--|--|--|--|--|
| Тема 5. Сутність та характеристика підручника початкової школи | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Тема 6. Особливості форм організації навчального процесу у початковій школі | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Тема 7. Характеристика методів та засобів навчання у початковій школі | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Модульний контроль | 2 | | | | | 2 | | | | | | | |
| Разом за змістовим модулем 2 | 26 | 6 | 6 | | 12 | 2 | | | | | | | |
| Змістовий модуль 3. ДІГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ | | | | | | | | | | | | | |
| Тема 8. Компетентність як показник якості освіти в сучасній школі | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Тема 9. Сучасні технології навчання у початковій школі | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Тема 10. Сутність та дидактичні вимоги до контрольної-оцінювальної діяльності учителя початкової школи | 8 | 2 | 2 | | 4 | | | | | | | | |
| Тема 11. Ефективність організації навчального процесу у малочисельній початковій школі | 6 | 2 | | | 4 | | | | | | | | |
| Модульний контроль | 2 | | | | | 2 | | | | | | | |
| Разом за змістовим модулем 3 | 32 | 8 | 6 | | 16 | 2 | | | | | | | |
| Усього годин | 90 | 22 | 20 | | 42 | 6 | | | | | | | |
| Іспит (семестровий контроль) | 30 | | | | | | | | | | | | |
| Усього годин | 120 | 22 | 20 | | 42 | 6 | | | | | | | |

5. Теми семінарських занять

| № з/п | Назва теми | К-ть годин |
|-------|---|------------|
| 1 | Особливості змісту початкової освіти. Характеристика Державного стандарту початкової освіти | 2 |
| 2 | Початкова освіта зарубіжних країн | 2 |
| 3 | Процес навчання, його структура та види | 2 |
| 4 | Особливості форм організації навчального процесу у початковій школі | 2 |
| 5 | Сутність та характеристика підручника початкової школи | 2 |
| 6 | Дидактичні особливості уроків у 1 класі | 2 |
| 7 | Сучасні технології навчання у початковій школі | 2 |
| 8 | Особливі форми проведення уроків у початковій школі | 2 |
| 9 | Компетентність як показник якості освіти в сучасній школі | 2 |
| 10 | Сутність та дидактичні вимоги до контрольної-оцінювальної діяльності учителя початкової школи | 2 |
| | Усього | 20 |

6. Самостійна робота

| № з/п | Назва теми | К-ть годин | К-ть балів |
|-------|--|------------|------------|
| 1 | Внесок педагогічної думки в розвиток дидактики 1.Порівняйте різні дидактичні концепції за цілями і методами навчання. | 4 | 5 |
| 2 | Предмет дидактики, її функції і завдання. Основні категорії дидактики 1.Складіть глосарій основних категорій дидактики. | 2 | 5 |
| 3 | Зміст загальної і середньої освіти. Державний стандарт початкової освіти. 1.Порівняти сильні і слабкі сторони різних теорій формування змісту освіти. Результати оформити у таблицю. | 4 | 5 |
| 4 | Видові поняття процесу навчання. Процес навчання як система Скласти порівняльну таблицю сильних і слабких сторін основних видів навчання, охарактеризувати їх. | 4 | 5 |
| 5 | Сутність, функції і структура процесу навчання Порівняти взаємозв'язок основних функцій навчання. Результати оформити у таблицю. | 4 | 5 |
| 6 | Закономірності, принципи і правила навчання у початковій школі. 1.Визначити основні вимоги до реалізації принципів: - свідомості й активності; - цілеспрямованості; - наочності; - систематичності та послідовності; - науковості; - доступності (письмово) | 4 | 5 |
| 7. | Структура і функції методів навчання. Вибір та конструювання методів навчання Обґрунтувати неможливість знаходження універсального методу навчання, який можна було б використовувати в різних умовах і ситуаціях. | 4 | 5 |
| 8. | Форми організації навчальної діяльності учнів початкової школи Охарактеризувати основні системи організації навчання, що існували в історії розвитку школи. | 4 | 5 |
| 9. | Оцінювання навчальних досягнень. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи Порівняти основні види контролю, їх дидактичні функції. | 4 | 5 |

| | | | |
|-----|---|-----------|-----------|
| 10. | Ефективність і критерії ефективності процесу навчання у початковій школі Обґрунтувати переваги і вади уроку як основної форми організації навчання в сучасній школі | 4 | 5 |
| 11. | Аналіз уроку як системи. Розкрити суть та особливості педагогічного самоаналізу уроку (письмово). | 4 | 5 |
| | Разом | 42 | 55 |

7. Методи навчання

Лекція, бесіда, спостереження, роз'яснення, тестування, анкетування, розроблення проєктів, педагогічний пошук.

| | | |
|------------------------|---|----------------------|
| Методи навчання | → | Лекція |
| | → | бесіда |
| | → | Спостереження |
| | → | Роз'яснення |
| | → | Тестування |
| | → | Анкетування |
| | → | Розроблення проєктів |
| | → | Педагогічний пошук |

8. Розподіл балів, які отримують студенти

| Поточне тестування та самостійна робота | | | | | | | | | | | | Мак. сума балів | Екз | Сума | |
|---|--------------------|-----|-----|-----|--------------------|-----|-----|-----|--------------------|------|------|-----------------|-----|-----------|------------|
| Форми роботи | Змістовий модуль 1 | | | | Змістовий модуль 2 | | | | Змістовий модуль 2 | | | | | 40 | 100 |
| Лекції | T 1 | T 2 | T 3 | T 4 | T 5 | T 6 | T 7 | T 8 | T 9 | T 10 | T 11 | | | | |
| | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 11 | | | |
| Семінарські зняття | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | 11 | | 110 | | | |
| Самостійна робота | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 5 | 55 | | | |

| | | | | | | |
|-----------------------------------|----|----|----|------------|--|--|
| МКР | 25 | 25 | 25 | 75 | | |
| 251 : 60 = 4,18. РК – 4,18 | | | | 251 | | |

9. Методи контролю

Модульні контрольні роботи, самостійні роботи, індивідуальні творчі завдання.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

| Рівні | Характеристика |
|---------------|---|
| Високий | Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі. |
| Достатній | Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності. |
| Задовільний | Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання у стандартних ситуаціях. |
| Низький | Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно. |
| Незадовільний | Студент не володіє навчальним матеріалом. |

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

| Рейтингова оцінка | Значення оцінки | Оцінка за шкалою університету |
|-------------------|---|-------------------------------|
| A | Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками | 90 – 100 балів |
| B | Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок | 82 – 89 балів |
| C | Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок | 75 – 81 балів |
| D | Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності | 69 – 74 балів |
| E | Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь) | 60 – 68 балів |
| FX | Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання | 35 – 59 балів |
| F | Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни | 1– 34 балів |

11. Наукові джерела

1. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной школе. – М.: Просвещение, 1985.
2. Бібік Н.М. Компетентність як результат шкільної освіти // Почат. шк. – 2010. – №9. – С. 3–6.
3. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. – К.: Віпол, 1998. – 200 с.
4. Богуславський М. Розвиток теоретичних основ змісту загальної середньої освіти // Шлях освіти. – 2010. – № 1. – С. 2–8.
5. Бондар В. І. Дидактика. – К.: Либідь, 2005. – С. 6–37.
6. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» – К., 1994. – С. 11–14.
7. Державний стандарт початкової загальної освіти // Почат. освіта. – 2011. – № 18. – 43 с.
8. Дусаевичкий А. Г. Развитие личности в учебной деятельности. – М.: Дом педагогики, 1996. – 208 с.
9. Занков Л. В. Дидактика и жизнь. – М., 1968.
10. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Пед. думка, 2009. – 520 с.
11. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: Навч.-метод. посіб. – Донецьк: ТОВ Юго-восток, 2006. – 227 с.
12. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика. – Умань: ПП Жовтий, 2010. – 326 с.
13. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
14. Кочерга О. Психологія шестирічних першокласників і адаптація до школи. – К.: Шк. світ, 2010. – 128 с.
15. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. – К.: Почат. освіта, 2008. – 95 с.
16. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі. – К., 1998. – 288 с.
17. Лозова В. Стратегічні питання сучасної дидактики // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 11–16.
18. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти у країнах Європейського Союзу. – К.: Богданова А. М., 2010. – С. 167–181.
19. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти. Теорія і практика. – К.: ВД «ІГІк. світ», 2006. – 128 с.
20. Мартиненко С. М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи. – К.: Київ. ун-т імені Б. Д. Грінченка, 2010. – 264 с.
21. Моделі розвитку сучасної української школи. – К.: СПД Богданова А. – М., 2007. – 240 с.
22. Монтессори М. Метод научної педагогіки / Под ред. З. Борисовой. – К., 1994.
23. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

24. Оконь В. А. Введение в общую дидактику. – М., 1990. – С. 58-69.
25. Оншиків З. Організація навчально-виховного процесу в сільській початковій школі. – Тернопіль, 2011. – 244 с.
26. Поташник М. М. Требования к современному уроку. – М. : Центр пед. образования, 2007. – 272 с.
27. Психологічні чинники розвиваючого навчання в різних освітніх системах / За заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: АПН України, 2000. – 276 с.
28. Савенков А. И. Одаренные дети в детском саду и школе. – М. : Академия, 2000. – 232 с.
29. Савченко О. Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу // Почат. шк. – 2009. – № 8. – С. 1–6.
30. Савченко О. Я. Початкова школа в системі 12-річної загальної середньої освіти // Почат. шк. – 2006. – № 3. – С. 2–7.
31. Савченко О. Я. Зміст шкільної освіти на рубежі століть // Шлях освіти. – 2000. – № 3. – С. 2-6.
32. Савченко О. Я. Умій вчитися. – К. : Освіта, 1998. – 190 с.
33. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. – Суми: ВАТ «Сум. обл. друк.», вид-во «Козацький вал», 2004. – 500 с.
34. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
35. Сільська школа: стан, проблеми та перспективи розвитку / Наук ред. О. Я. Савченко; упоряд. І. С. Волощук. – К.: ВБФ «Школа майбутнього», 2000. – 184 с.
36. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. – К., 1997. – 218 с.
37. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Вибрані твори: У 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. - Т. 2.
38. Форбек М. Європейський стандарт шкільної освіти // Шлях освіти. – 1996.–№ 1. – С. 28-33.
39. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. – К., 2003. – 319 с.
40. Хуторской А. В. Современная дидактика: Учеб. для вузов. – СПб. : Питер, 2001. – С. 13–35.